

Тема 3.3

Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації

У цій темі ви зрозумієте, що таке стереотипи, і як на їхній основі формуються упередження, які перешкоджають об'єктивному сприйняттю багатогранності нашого життя. Разом з тим, це добра нагода навчитись протидіяти дискримінації на основі стереотипів.

Ключові здобутки у вивченні теми

3D

Досліджуємо сутність стереотипів та специфіку їхнього прояву у суспільному житті.

Розуміємо такі прояви дискримінації як расизм, ксенофобія, упередження щодо інших, а також вчимося їх ідентифікувати.

Протидіємо стереотипному мисленню і дискримінації людей за різними ознаками.

Аналізуємо ситуацію

У ролі вчителя

Уявіть себе у ролі вчителя. У вашому класі навчається четверо учнів/учениць: Оля, Евеліна, Марк і Василь. Виставте оцінки цим учням/ученицям на ваш розсуд.

- Подивіться на виставлені оцінки. Чому ви поставили саме ці оцінки учням?
- За що ви ставили оцінку? Уявіть, якщо б такий вчитель/вчителька оцінював/оцінювала вас на уроках.
- Яким чином, на вашу думку, формуються наші перші уявлення про людей?

Модуль 1

Що таке стереотипи й упередження та як їх подолати?

■ **Стереотип** — (з грецької «твердий відбиток») — стійкий і спрощений образ чи уявлення про явище, особу або групу людей.

■ **Упередження** — це емоційне ставлення, негативна установка, яка, зазвичай, пов'язана зі стереотипами або формується на їхній підставі.

Наші уявлення про інших людей і явища часто формуються на основі інформації з інших джерел, а не з нашого безпосереднього досвіду. Відтак, виникають відносно стійкі і спрощені уявлення про ту чи іншу людину, соціальну групу, подію чи явище, які називають стереотипами. З одного боку, стереотипне сприйняття світу дозволяє людині скоротити час на осмислення та реагування на мінливі умови навколишнього середовища. Однак таке бачення світу маніпулює нашою свідомістю і заважає сприймати світ у всій його багатогранності. Наприклад, коли ми чуємо слово «яблуко», то уявляємо його зеленим, лебеді для нас завжди білі, а чоловіки сильніші за жінок.

Залежно від нашого уявлення про предмет стереотипу і почуттів, які в нас виникають, стереотипи бувають позитивними, негативними

Розділ 3.3 Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації

і нейтральними. Стереотипи виникають в усіх сферах нашого життя і на всіх рівнях спілкування: від сприйняття конкретної особистості (наприклад, огрядність людини — ознака її добродушного характеру) до уявлень про великі суспільні групи (наприклад, американці завжди усміхаються, а роми можуть щось поцупити).

Web-активність

Карта стереотипів

Перейдіть за QR-посиланням і перегляньте серію карт лондонського дизайнера Янко Цветкова, що з гумором відображають стереотипи у сприйнятті європейських країн різними народами.

- Проаналізуйте, на основі яких рис, подій чи фактів виникли стереотипи щодо представників/представниць різних країн?
- Чому сприйняття представників/представниць одних і тих самих країн у різних народів відрізняється?
- Які види стереотипів ви помітили у назвах на карті?
- Чи погоджуєтеся ви зі стереотипними уявленнями про інші країни? Чому?
- Спрогнозуйте можливі наслідки таких стереотипів.

Обговорюємо

Що думають про українців представники інших країн?

Уявіть себе представниками інших країн. Методом мозкового штурму визначте уявлення мешканців інших країн про наших співвітчизників і запишіть їх.

Ходять чутки, що українці/українки (продовжіть перелік):

- працелюбні;
- організують великі застілля;
- вміють відстоювати свої громадянські права.

Проаналізуйте список уявлень про українців/українок.

- Чи всі позиції, на вашу думку, правдиві?
- Які з них можна вважати позитивними? Які — негативними?
- Чи ми можемо впливати на зміну цих уявлень? Якщо так, то яким чином?

Досліджуємо обговорюємо

Види стереотипів

Об'єднайтеся у групи та ознайомтеся із переліком різних видів стереотипів. Проілюструйте кожен з них життєвими прикладами, обговоріть їх.

Види стереотипів за сферами життя

Професійні	Групові	Регіональні	Соціальні
Фізіогномічні	Національні	Релігійні	Гендерні

Розділ 3.3 Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації

Етнічні	Державні	Расові	Політичні
---------	----------	--------	-----------

- Які з наведених вами прикладів стереотипів у різних сферах життя є позитивними, які нейтральними, а які — негативними? Чи погоджуєтесь ви з наведеними стереотипними уявленнями?
- На вашу думку, чи можуть позитивні стереотипи мати негативний зміст? За яких умов?

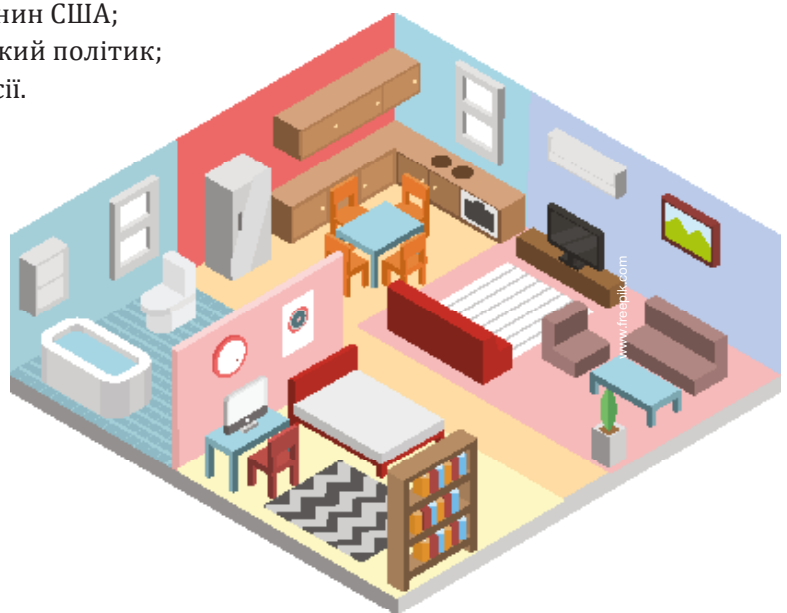
Напевно, всі ви чули від інших, а, може, й самі говорили: «Понеділок — важкий день», «Якщо чорна кішка перейшла дорогу — буде лихо». Досить часто на основі стереотипів виникають негативні уявлення щодо інших людей чи соціальних груп, які називають **упередженнями**. Підґрунтя упереджень складають уявлення і забобони, які не перевірені на власному досвіді та, як правило, емоційно забарвлені.

Аналізуємо ситуацію

Мої сусіди

- Уявіть, що ви — студент / студентка університету у великому місті, де плануєте орендувати багатокімнатну квартиру. Для того, щоб вам не довелося самостійно оплачувати комунальні послуги, є можливість підселити у кожную кімнату ще по одній людині. Після того, як ви подали оголошення, зголосилося декілька охочих.
- Підготуйте загальний список можливих співмешканців / співмешканок.
- Виберіть, з ким із перелічених претендентів ви б хотіли мешкати в одній квартирі (не більше трьох осіб). Наприклад, це можуть бути:

- дівчина-мусульманка;
- чоловік, який приїхав у місто на заробітки;
- жінка, що переїхала з Донбасу;
- молодий хлопець з інвалідністю;
- відомий актор;
- студентка із Росії;
- афроамериканець;
- громадянин США;
- український політик;
- інші версії.

Розділ 3.3 Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації

- Спробуйте змінити ракурс, наприклад, може виявитися, що:
  - дівчина-мусульманка вільно володіє англійською мовою;
  - чоловік, який приїхав у місто на заробітки, є професійним психологом;
  - жінка, що переїхала з Донбасу, очолює волонтерську організацію;
  - молодий хлопець з інвалідністю — колишній солдат, учасник російсько-української війни;
  - відомий актор регулярно вживає алкоголь;
  - студентка із росії є правозахисницею;
  - афроамериканець викладає курс інформатики для українських студентів;
  - громадянин США переховується в Україні від правосуддя;
  - український політик опікується важкохворими дітьми.

■ Чи ситуації, які описані у вправі, можуть трапитися у реальному житті?

■ Чи важко було зробити вибір? Чим ви керувалися, здійснюючи його?

■ Чи вплинули ваші стереотипи та упередження на вибір співмешканців / співмешканок? Які саме?

■ Що б ви відчули, якби ніхто не захотів жити в одній квартирі з вами?

■ Яким чином змінилося ваше уявлення про цих людей, коли ви дізналися більше про них? Які іще чинники могли вплинути на зміну вашого вибору?

Для того, щоб подолати той чи інший стереотип, необхідно:

- /// усвідомити його наявність;
- /// пошукати об'єктивну інформацію про людей чи явища, що є в основі стереотипу;
- /// не сприймати усю спільноту через уявлення про її окремих представників/представниць;
- /// позбуватися переконань, що лише ваша думка є правильною;
- /// зосередити увагу на позитивному.

Модуль 2

Як виявити дискримінацію і протидіяти їй

■ **Дискримінація** — будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, за ознакою раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, майнового становища, народження або іншої обставини, що нівелює чи применшує права і свободу особистості.

Якщо стереотипи інколи можуть допомагати, то упередження завжди шкідливі, оскільки вони визначають поведінку людини і можуть спонукати її діяти несправедливо, порушувати права інших, що виявляються в дискримінації.

Прояви дискримінації:

- /// дискримінація за станом здоров'я;
- /// дискримінація людей з інвалідністю;
- /// дискримінація за місцем проживання/громадянством;
- /// дискримінація за статтю;
- /// дискримінація за етнічним походженням;

Розділ 3.3 Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації

- // дискримінація за релігійними переконаннями;
- // дискримінація за політичними переконаннями;
- // дискримінація за віком;
- // дискримінація за мовою;
- // дискримінація за сексуальною орієнтацією.

Аналізуємо ситуацію

- Ознайомтеся з ілюстраціями переможців конкурсу «Дискримінація очима українських художників», 2010 р.
- У чому проявляється дискримінація осіб, зображених на карикатурах?

I місце: Олексій Кустовський,
м. Вишневе, Київська обл.

II місце: Віктор Голуб,
м. Здолбунів, Рівненська обл.

III місце: Броніслав Жуковський,
м. Київ

Джерело: Підсумки конкурсу УГСПЛ «Дискримінація очима українських художників» та Асоціації карикатуристів України, 2010 р.

Застосуйте набуті знання та досвід

- Ознайомтеся із сутністю найбільш агресивних проявів дискримінації:
  - Ксенофобія — побоювання і відторгнення чужинців.*
  - Етнофобія — антипатія чи вороже ставлення до представників певних етносів.*
  - Антисемітизм — нетерпиме ставлення до євреїв.*
  - Расизм — необґрунтована теорія про нерівноцінність людських рас.*
  - Релігійна нетерпимість — особисте несприйняття інших релігійних вірувань.*
  - Сексизм — упереджене ставлення та дискримінація людей через їхню стать або гендерну ідентичність.*
- У яких сферах життя вони найчастіше проявляються? Наведіть конкретні приклади.
- Яким чином ми можемо боротися із такими проявами дискримінації у нашому житті.